

Nr 63.

Av herr **Lundberg**, i anledning av *Kungl. Maj:ts framställning om anslag till förvärv av en fastighet invid Uppsala högar.*

Under åttonde huvudtiteln, ecklesiastikdepartementet, punkt 69 föreslår Kungl. Maj:t förvärv av en fastighet invid Uppsala högar för en köpskilling av 115 000 kr. Värdet av egendomen har, om den nyttjas för skogs- och jordbruksändamål, uppskattats till 36 000 kr. Till detta ha lagts 78 600 kr. som en beräknad jordvärdestegring å tomtvärden, som icke kunna nyttjas. Förvärvet av denna fastighet bör ses som en del i riksantikvarieämbetets påbörjade inköp av fastigheter runt Uppsala högar som började 1949 med inköp av Myrby 1 och 2. Det bör påpekas att byggnadsförbud råder inom Gamla Uppsala, och någon nybyggnad kan icke komma till stånd. Om riksdagen även nu godtager förslaget om förvärv av denna fastighet, bör man ha klart för sig, att om samma värderingsgrunder skola läggas på ett fullföljande av köp av fastigheter runt Uppsala högar, komma köpesummorna att röra sig om miljonbelopp, då de fastigheter som närmast kunna tänkas komma i farozonen bl. a. utgöras av restauranger.

Riksantikvarieämbetets strävan att göra området runt Uppsala högar till ett ödemarksområde är för en lekman synnerligen obegripligt och kan näppeligen ha något samband med en vilja att söka rekonstruera en sannolikhetsbild av ett fornminneskomplex. Om syftet är att i svensk natur skapa en av nutida hjärnor utformad staty i likhet med Gustav Adolfs staty på ett torg eller arbetslöshetskommissionens vid nödhjälpsbyggda landsvägar resta minnesstenar, torde riksantikvarieämbetet vara väl skickat att handha denna uppgift, men därest man i Gamla Uppsala vill söka återge en bild av det samhälle, där Sveriges rike skulle grundats, synes ämbetet sakna både vilja och kompetens därtill.

Det har i historien givits uttryck åt att Sveriges historia skulle vara dess konungars. Då det gäller att bevara och tillvarata något av gammal byggen- skap och samhällsliv, har det tyvärr blivit så, att kungaminnen och herre- gods med sammanhörande byggen- skap och s. k. kultur i myckenhet kon- serveras för framtiden som ett uttryck för gången tids samhällsliv. Bond- gårdar, torpar-, statar- och fattigstugor ingå icke i den förnämliga sam- lingen. Kontrasten mellan de vräkiga slotten och de urusla statarstugorna runtom passar inte in i en bild till framtiden, även om slottens tillkomst och herremännens eftermäle möjliggjorts tack vare att samhället tillät ett fåtal människor att med olika godtyckliga maktmedel hänsynslöst tvinga bönder, torpare, statare och andra att leva i armod och nöd för att herremännen skulle kunna leva i lyx och överflöd. Att man åt framtiden

bör bevara en representativ samling av denna s. k. gamla herremanskultur är självklart, men det borde även vara lika självklart att i anslutning därtill och i sitt rätta sammanhang söka bevara bilder och uttryck för det fattigsamhälle, som var en förutsättning för den tidens herremanskultur.

Om Gamla Uppsala endast skall göras till en minnesplats för de eventuella konungar, som anses vila under kungahögarna, då är det naturligt att med kalhuggning och med ett förödande av den omkringliggande bygghenskapen skapa ödebygdskaraktär åt denna del av landskapet. Huruvida kyrkan då skall kvarbli inom området torde väl i så fall bli en lämplighetsfråga. Man anammar i så fall den utländska iakttagarinnan av Sverige Frances von Kocks år 1834 tanke om svensk allmoge att »hur rike de än blir, fortfar bönderna att vara bönder», och hon talar om att dessa grovhuggna och simpelt klädda personer sutto där och stiftade lagar.

Men skall Gamla Uppsala vara en symbol för »Riksäpplet», »Svearikets hjärtpunkt» etc., ja, då torde det helt enkelt vara ett brott av dem, som äro intresserade av fornvärdande verksamhet, att renodla kungahögarna som en symbol för detsamma. Gamla Uppsala var vid den tidpunkt, då det ansågs som Svearikets hjärtpunkt, icke en folktom bygd utan bygghenskap. I Joh. B. Bussers beskrivning av Upsala, utgiven 1773, hävdas bestämt att det i äldre tid fanns en efter tidsförhållandena omfattande bygghenskap. Birger Nerman säger att »någon mycket stor bebyggelse kan det därför ej vara fråga om; någon stad har här aldrig existerat. Tydligen har Gamla Upsala främst varit konungasäte med den bebyggelse, som ortens funktioner som huvudresidens fört med sig.» Allt talar för att Gamla Uppsala varit en bygd, där det funnits bygghenskap runt högarna och en allmoge i vilken även självägande bönder ingingo. Jag har även den bestämda uppfattningen att de människor och den bygghenskap, som blivit bygden trogna, böra bevaras, om den hembygds känsla och den av tradition skapade respekt för gammal kultur, som lever hos bygdebefolkningen, skola kunna bevaras friska och sunda. Detta är värden som icke få utsättas för spekulationsköp med statsmedel.

Att vi år 1952 genom inköp av jordbruksfastigheter m. m. skola överföra numera självägda fastigheter endast för att riva gammal och låt vara ur estetisk synpunkt icke tilltalande bygghenskap och för att kungshögarnas mäktighet bättre skall framträda är att gå fram som en skarprättare mot dem, som i vår tid bo i denna bygd. Förfar man på detta sätt, bör Gamla Uppsala gå samma öde till mötes som Sten Sture-monumentet på Uppsalaåsen, som nu på ett naturligt sätt försvinner i växande skog. Gamla Uppsala görs då till en kunglig begravningsplats, kalhuggen, livlöst ökenlik, där nutidens och framtidens människor, med undantag av några få antikvitetsmänniskor, komma att lämnas åt sitt öde. Men vill man detta bör man även

ur bilden stryka, med rätt eller orätt, att Gamla Uppsala är riksäpplet eller Svearikets hjärtpunkt.

Då jag 1949 anförde betänkligheter vid riksdagens beslut att inköpa Myrby 1 och 2 vid Uppsala högar, så påtalade jag även de konsekvenser, som kunde följa med detta beslut, inte minst ur ekonomisk synpunkt. Våra fornvårdande myndigheter ha icke heller efter detta beslut lagt i dagen någon större lämplighet som förvaltare av egendom gentemot arrendatorer. De ha icke ens, sedan kalhuggningen av fornminnesområdet skedde, haft så mycken initiativkraft, att de enklaste sanitära bekvämlighetsinrättningar tillkommit.

Med hänvisning till det anförda hemställas,

att riksdagen måtte besluta avslå Kungl. Maj:ts proposition om förvärv av en fastighet invid Uppsala högar.

Stockholm den 18 januari 1952.

John Lundberg.